

Mokyklos profilis ir gnostinis paauglių dvasinių santykių aspektas

Elvyda Martišauskienė

Vilniaus pedagoginis universitetas

Straipsnyje aptariama gnostinių vertybių internalizacija kognityviu, emociniu vertinamuoju ir elgesio lygmenimis. Atskleidžiama, kaip įvairaus profilio mokyklų paaugliai renkasi vertybes, kokios ryškėja bendros tendencijos.

Pagrindiniai žodžiai: gnostinės vertybės, internalizacija, profilinis mokymas, dvasinis tapsmas

Įvadas

Asmens dvasinis tapsmas visų pirma remiasi pažinimu, nes su juo glaudžiai siejasi asmens transcendencija. Ji, kaip teigia K. Wojtyła, „kyla iš ryšio su tiesa, o ryšys su tiesa yra esmingiausias pažinimo požymis“ (1997, p. 190). Bet tiesos ištakos yra ne pažįstami objektai, o valios genezė. Pažinimas tik „sąlygoja ir įgalina pasirinkimą ar nutartį, nes jo dėka aktualizuojasi sąsaja su tiesa“ (1997, p. 187). Kita vertus, ir valia turi įtakos pažinimui, t. y. kelia jam „savitus uždavinius, susijusius su tiesa apie gerį“ (1997, p. 191). Jų dėka pažįstama tikrovė įgauna vertės dimensiją, kurią išgyvenant yra svarbiausias ryšys su tiesa. Dėl ryšio su tiesa šie objektai tampa transcendencijos pamatu. Pažymėtina, kad tiesa gali atskleisti visą tikrovę keliais atžvilgiais: teoriniu ir praktiniu pažinimu, realumu, moraline ir estetinė verte, ontologine prasme.

Šiame straipsnyje apsiribojama pirmuoju aspektu. Pažintinės, arba gnostinės, vertybės

sudaro svarbiausią ir akivaizdžiausią institucinio ugdymo turinio dalį. Svarbiausią, nes vardan jos ir kuriamos ugdymo institucijos. Be to, kaip tik ką aptarta, gnostinės vertybės atveria duris į dvasinių santykių plėtrą ne tik pažintine plotme. Atsirandanti sąsaja su valiniais procesais judina ir moralinius bei estetinius saitų su tikrove, padeda įveikti jausmų spontaniškumą. Maža to, mokymasis objektyvinamas pasiekimų vertinimu, todėl tampa ne tik suprantamas mokiniams, tėvams, visuomenei, bet ir viešas. Nesėkmės skatina savigynos būdus, kuriuos paaugliai gana sėkmingai naudoja, neretai įtikindami net pedagogus, kad ši veiklos sritis jiems nesvarbi. Tyrimai (E. Martišauskienė, 1994) rodo ką kita.

Santykis su gnostinėmis vertybėmis priklauso nuo daugelio veiksnių. Remiantis žmogaus galimybių samprata, kuriamos įvairios teorijos, kaip šį santykį būtų galima optimizuoti.

Pas mus einama dviem kryptimis: diegiant ugdymo technologijas, grindžiamas informacinės technikos priemonėmis, ir įvedant profilinių mokymą. Pastarojo galimas poveikis yra šio tyrimo pagrindas.

Tyrimo objektas – paauglių požiūris į gnostines vertybes, jų išgyvenimas ir vertinimas.

Tyrimo tikslas – nustatyti gnostinių vertybių internalizacijos ypatumus įvairaus profilio mokyklose.

Tyrimo uždaviniai – išsiaiškinti: a) paauglių požiūrį į gnostines vertybes; b) pažintinių išgyvenimų sklaidą; c) savo pažintinės veiklos vertinimą.

Tyrimo metodika ir organizavimas

Atliekant tyrimą taikyta Rokeacho vertybinių orientacijų ir Dodonovo emocinių išgyvenimų testai, nebaigtų sakinių metodas, vertybių apyrašai ir anketa. Duomenys apdoroti kompiuterine SPSS programa.

Ištirta 1174 septintų, aštuntų ir devintų klasių paaugliai, besimokantys įvairaus profilio (humanitarinio, realinio, meno, katalikiškojo, sporto, jaunimo, bendrojo lavinimo) mokyklose. Gal tiksliau būtų išvardytas mokyklas vadinti mokyklų tipais, nes tai ne bendrojo lavinimo mokyklų baigiamosios pakopos profiliai. Todėl jų vadinimas profiliais iš dalies sąlyginis.

Labiausiai tokį pavadinimą atspindi humanitarinio profilio mokyklos. Realiniam profiliui atstovauja galias sustiprinto mokymo tradicijas turinti gimnazija. O meno profilį – dvi (menų ir dailės) gimnazijos, į kurias mokiniai atrenkami nuo žemesnių pakopų. Sporto mokyklos profilį – sportinės klasės ir sporto mokyklos ugdytiniai, kurie mokosi kitose bendro-

jo lavinimo mokyklose. Tirti trijų bendrojo lavinimo mokyklų paaugliai. Dviejų mokyklų mieste, o vienos – kaimo vietovėje. Eksperimentuota ir vienoje jaunimo mokykloje. Visose mokyklose tyrimą atliko autorė.

Tyrimo rezultatai

Paauglių požiūris į gnostines vertybes. Tirtas paauglių požiūris į mokslą, išmintingumą, pažinimą kaip į terminalias vertybes bei į intelektualumą, išprusimą, prasmės ieškojimą, požiūrių platumą, įdomumą, savarankiškumą kaip instrumentines vertybes. Duomenys rinkti dviem būdais: a) vertikaliuoju rangavimu, kai kiekviena vertybė gauna kitokį rangą, ir b) horizontaliuoju – kai tuos pačius rangus galima skirti neribotai. Tai leido patikslinti požiūrio į kai kurias vertybes gilumą.

Statistinė duomenų analizė rodo reikšmingų mokyklos profilių ir visų išskirtų vertybių koreliaciją, bet stipriausios sąsajos yra su požiūriu į pažinimą ($\chi^2 = 163,398$ df 79 $p < 0,000$), intelektualumą ($\chi^2 = 160,733$ df 78 $p < 0,000$), išprusimą ($\chi^2 = 151,758$ df 78 $p < 0,000$), išmintingumą ($\chi^2 = 148,497$ df 78 $p < 0,000$). O žemiausiai koreliuojama su požiūriu į prasmės ieškojimą ($\chi^2 = 56,690$ df 39 $p < 0,033$).

Atskirų mokyklų paauglių požiūrio į vertybes duomenys pateikiami 1 lentelėje. Pasirinktas rangų vidurkių matmuo, nes jis išreiškia visą pasiskirstymą. Juolab kad duomenys rinkti vertikaliuoju (7 rangai) ir horizontaliuoju (4 rangai) rangavimu. Pastarasis pažymėtas *. Tai reiškia, kad jų didžiausi vidurkiai rodo aukščiausią rangą, o kitų (tirtų vertikaliuoju rangavimu) – atvirkščiai: mažiausi vidurkiai rodo aukščiausią rangą. Kad būtų akivaizdžiau, vie-

nų ir kitų aukščiausi vidurkiai šioje ir kitose lentelėse išryškinti.

Matyti, kad visų profilių mokyklų paauglių požiūrio į vertybes tendencijos yra panašios: skirtumai tarp aukščiausių ir žemiausių vidurkių dažnai esti apie 0,5–0,7 balo.

Iš terminalių vertybių labiausiai geistini mokslas ir išmintingumas, kurie įkūnija objektyvinamą, išorinį pažinimą. Juos aukščiausiai vertina realinio, humanitarinio ir katalikiškojo profilio mokyklų paaugliai. Tuo tarpu pažinimas kaip vidinė reikmė visiems tiriamiesiems yra mažai patrauklus. Palankiausiai jį vertina sporto ir bendrojo lavinimo mokyklų, kurios mažiausiai profilinės, moksleiviai.

Iš instrumentinių vertybių priimtinausias yra intelektas ir išprusimas. Joms pirmumą teikia realinio ir meno profilio mokyklų paaugliai. Bet tik pastarieji labiausiai vertina instrumentines vertybes: jiems svarbu ir prasmė, ir požiūrų platumas, ir įdomumas. Atrodo, kad ir sporto profilio mokyklų paaugliai taip pat

linę labiau vertinti instrumentines vertybes, bet šis polinkis dar negilus (horizontalus rangavimas). Vis dėlto pačio aukščiausio rango (vertikalus rangavimas) gnostinėms vertybėms jie neteikia. Verta pažymėti ir katalikiškojo profilio mokyklos auklėtinių aukštą prasmės ieškojimo, požiūrų platumo vertinimą, tarsi įpraminantį mokslo ir išmintingumo svarbą kasdienėje buityje.

Galima manyti, kad realinio ir meno profilio mokyklų paauglių požiūris į gnostines vertybes yra palankiausias. Tik realinės gimnazijos paaugliai labiau susitelkia į objektyvias, sociume pripažįstamas vertybes (mokslą, išmintingumą, išprusimą, intelektą), o meno profilio mokyklų paaugliai plačiau žvelgia į pasaulį, ieško savo egzistencijos prasmės. Šiuo atžvilgiu jiems artimas katalikiškojo ir iš dalies sporto profilio mokyklų auklėtinių požiūris.

Mažiausiai mokslo, išprusimo, išminties, intelekto, prasmės ieško jaunimo mokyklos paaugliai.

1 lentelė. Įvairaus profilio mokyklų paauglių požiūris į vertybes (rangų vidurkiai)

Požiūris į:	terminalias vertybes			instrumentines vertybes					
	mokslą *	išmintingumą	pažinimą	intelektualumą (v.)	intelektualumą (h.) *	išprusimą	požiūrių platumą	prasmės ieškojimą *	įdomumą *
Bendrojo lavinimo	2,63	3,80	4,19	4,07	3,15	3,86	4,66	2,75	2,99
Katalikiškasis	2,75	3,31	4,87	4,15	3,35	3,82	4,74	2,91	3,20
Realinis	2,84	3,28	4,73	3,58	3,46	2,91	5,14	2,72	3,29
Humanitarinis	2,79	3,13	4,67	3,79	3,27	3,07	4,93	2,54	3,07
Meno	2,69	3,30	4,54	3,54	3,37	3,31	4,83	2,84	3,31
Kaimo bendrojo lavinimo	2,64	3,51	5,52	4,21	3,20	4,07	4,96	2,74	3,21
Sporto	2,50	3,35	4,09	4,11	3,56	3,80	5,23	2,79	3,28
Jaunimo	2,36	3,79	4,64	4,06	3,18	3,97	4,88	2,48	3,21
Vidurkis	2,70	3,44	4,56	3,93	3,32	3,57	4,88	2,75	3,18

* v – vertikalus rangavimas, h – horizontalus rangavimas

Apibendrintus duomenis savitai tikslina paauglių aukščiausiai vertinamos gnostinės vertybės. Jie pateikiami 2 lentelėje.

Duomenys leidžia manyti, kad esminės tendencijos yra panašios kaip ir taikant grupinę statistiką. Tik šiuo atžvilgiu ryškesnės kai kurių vertybių variacijos pagal mokyklas. Realinės mokyklos paaugliai aukščiausiai vertina išprusimą; meno – intelektualumą; katalikiškojo profilio – prasmės ieškojimą; sporto – išmintingumą, intelektualumą. O mokslui, pažinimui, išprusimui nė vienas jaunimo mokyklos auklėtinis neskiria aukščiausio rango. Be to, manyti, kad pažinimui, pažiūrų platumui, mokslui aukščiausią rangą skiria mažiausiai visų profilių mokyklų paauglių.

Vis dėlto tvirčiausi saitai su gnostinėmis vertybėmis kognityviu lygiu yra realinio ir meno profilio mokyklų paauglių. Nedaug nuo jų atsilieka katalikiškojo profilio mokyklos paaugliai. Jaunieji humanitarai labiau linksta į socialines vertybes, bet šių tendencijų neišplėtoja. Tuo tarpu sportininkai, atvirkiškieji. Jiems svarbesnės vertybės, labiau įkūnijančios asmeninį

prasingumą. Panašius duomenis gavo ir L. Šukys, tyręs sportinės veiklos įtaką paauglių vertybinių orientacijų formavimuisi. Jaunieji sportininkai dažniau rinkosi egocentris vertybes, o pažinimo poreikis atsirado tik po ugdomojo eksperimento. Remiantis mūsų tyrimu, nors ir neaukšto lygio, jis taip pat išryškėjo ($x = 4,09$).

Vyresniųjų paauglių gnostiniai išgyvenimai. Nustatyta vertės suvokimo ir išgyvenimų išsamumo priklausomybė. Pastarieji kykla įvairiems jautimams (šiuo atveju – tiesos) prasiskverbiant į sąmonę. Tokiu būdu sukuriama proga jautimų intencionalumą išgyventi, kitaip sakant, pažinti patyrimu. Kaip nurodo K. Wojtyła, „asmuo tuo išsamiau save valdo ir tuo brandžiau save turi, kuo teisingiau pajaučia kiekvieną vertę, kuo nuodugniau vertes išgyvenant atsispindi tikroji jų tvarka“ (1997, p. 291). Todėl jausmai laikomi dvasinio tapimo empirine raiška. Sykiu jie yra ir vertybių internalizacijos esminis komponentas (B. Bitinas, 2000), kuris įkūnija daugiau ar mažiau įsisąmonintą tiesioginį sąlytį su gėrybe. Todėl

2 lentelė. Paauglių, besimokančių įvairaus profilio mokyklose, aukščiausiai vertinamos gnostinės vertybės (%)

Profiliai \ Požiūvis į:	terminalias vertybes			instrumentines vertybes					
	mokslą	išmintin- umą	pažinimą	intelektą (v)	išprusimą	prasmės ieškojimą	pažiūrų platumą	įdomumą	intelektą (h)
Bendrojo lavinimo	3,4	10,2	7,3	10,4	11,9	23,6	4,4	31,2	46,3
Katalikiškasis	6,2	12,2	1,9	8,8	15,6	28,6	2,5	36,0	50,6
Realinis	6,8	16,0	1,2	13,7	30,2	19,8	1,9	40,7	56,2
Humanitarinis	5,2	13,6	1,0	12,2	24,6	14,1	1,5	29,7	43,2
Meno	5,2	14,8	–	17,0	19,8	24,5	2,8	47,1	49,7
Kaimo bendrojo lavinimo	4,2	5,6	1,4	4,3	11,3	19,4	1,4	43,1	58,3
Sporto	3,3	16,3	8,8	5,9	12,3	15,9	7,0	40,6	65,3
Jaunimo	–	6,1	–	6,1	–	15,2	3,0	42,4	36,4

svarbu nustatyti, ką paaugliams, besimokantiems įvairaus profilio mokyklose, reiškia gnostiniai, t. y. su tiesos atradimu susiję, išgyvenimai ir kiek teikia džiaugsmo mokymasis šiuo amžiaus tarpsniu viena iš dažniausių pažinimo formų.

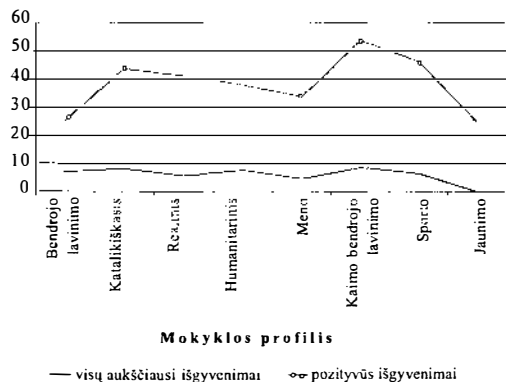
Paaiškėjo, kad su mokyklos profiliais reikšmingai koreliuoja tik gnostinių išgyvenimų tyrimo duomenys ($\chi^2 = 159,068$ df 78 $p < 0,000$). Mokymasis visiems paaugliams nedaug teikia džiaugsmo ir nėra statistiškai reikšmingų sąsajų su mokyklomis.

Gnostinių išgyvenimų duomenys pateikiami pagal procentinius dažnius ir vertinimų vidurkius. Procentiniai dažniai skaičiuoti dviem variantais: a) visų aukščiausiu lygiu (tai 1–3 vietos priskyrimas gnostiniams išgyvenimams pagal jų teikiamą malonumą; b) pozityvių vertinimų lygiu, kai sujungiami pirmųjų trijų rangų iš septynių galimų duomenys. Jie pateikiami 1 grafike, o 3 lentelėje – rangų vidurkių skirstinys.

Trejopas žvilgsnis į gnostinių išgyvenimų duomenis leidžia išsamiau įvertinti jų sklaidą. Visi trys pjūviai rodo, kad gnostiniai išgyveni-

mai daugiausia malonumo teikia kaimo bendrojo lavinimo mokyklos paaugliams. Beveik pusė jų gnostiniams išgyvenimams teikia aukštus ir labai aukštus vertinimus. Tik trečią vietą pagal išgyvenimų vidurkius galima skirti realinio profilio mokyklos ugdytiniams. Matyt, racionaliems jų požiūris į gnostines vertybes nežadina šių vertybių išgyvenimų. Palyginti aukštai gnostinių išgyvenimų teikiama džiaugsmą vertina katalikiškojo ir humanitarinio profilio mokyklų ugdytiniai, kai kuriais parametrais aplenkdami ir realinio profilio mokyklos auklėtinius.

Mažiausiai malonių akimirku pažinimas teikia jaunimo mokyklos paaugliams. Iš jų nė vienas moksleivis neskyrė aukščiausio rango gnostiniams išgyvenimams. Pažymėtina, kad pagal pozityvių išgyvenimų lygį prie jų priartėja ir bendrojo lavinimo mokyklos moksleiviai. Nedaug juos aplenkia ir meno mokyklų paaugliai. Pastarieji, panašiai reiškė požiūrius į gnostines vertybes kaip realinio profilio mokyklos paaugliai, išgyvenimų lygmeniu daug nuo jų atsilieka.

1 grafikas. Įvairaus profilio mokyklų paauglių visų aukščiausi ir pozityvūs gnostiniai išgyvenimai

3 lentelė. Įvairaus profilio mokyklų paauglių gnostinių išgyvenimų vidurkiai

Mokyklų profiliai	Gnostinių išgyvenimų vidurkiai
1. Bendrojo lavinimo	4,55
2. Katalikiškasis	4,24
3. Realinis	4,17
4. Humanitarinis	4,22
5. Meno	4,43
6. Kaimo bendrojo lavinimo	3,68
7. Sporto	3,98
8. Jaunimo	4,91
Vidurkis	4,33

Vyresniųjų paauglių savo pažintinės veiklos vertinimai. Vertybių internalizacija baigiama, kai jos „užvaldo žmogų ir jis šioms vertybėms tamauja“ (B. Bitinas, 1995, p. 27). Gnostinių vertybių atžvilgiu tai pasiekti nelengva, nes jų šaknijimąsi lemia ir psichinės galios. Be to, svarbu nepainioti paauglių apsisprendimų su nurodymų vykdymu.

Šiame tyrime apsiribojama paauglių požiūriu į savo pažintinę veiklą, nes jie geriausiai jaučia savo santykį su vertybėmis. Žinoma, subjektyvumas išlieka, bet jis taip pat rodo grėžimąsi vertybių link ir vienodai būdingas visiems tiriamiesiems.

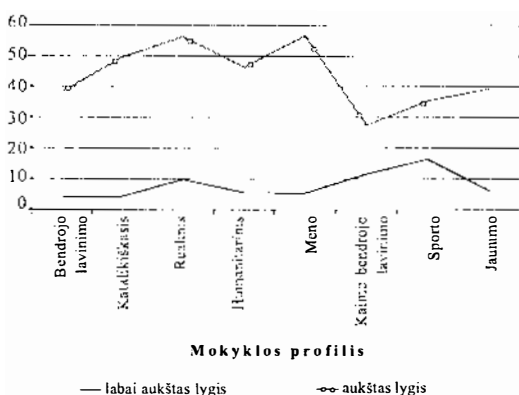
Paaugliai savo pažintinę veiklą vertino intelektualumo (gebėjimo atskleisti daiktų ar reiškinių ryšius, susivokti naujomis situacijomis ir t. t.) ir gyvenimo prasmės išvelgimo (kasdienių darbų veiksmų ir poelgių svarbumo, tolesnių savo gyvenimo tikslų numatymo, savarankiško jų pasirinkimo ir t. t.) aspektais. Iš jų su mokyklų profiliais koreliuoja tik savo intelekto vertinimai ($\chi^2 = 140,116$ df 39 $p < 0,000$). Duomenų pasiskirstymas pagal mokyklų profilius patei-

kiamas procentiniais dažniais (2 grafikas) ir rangų vidurkiais (4 lentelė).

Abu duomenų pateikimo būdai rodo tas pačias tendencijas: aukščiausiai savo intelektualumą vertina realinio, po to meno ir sporto profilių mokyklų paaugliai. Matyti, kad sporto profilio ir kaimo bendrojo lavinimo mokyklose yra didesnės grupės mokinių, kurie labai aukštai vertina savo intelektualumą, bet aukšto lygio vertinimais juos ypač ženkliai lenkia meno ir realinio profilio mokyklų paaugliai. Nedaug nuo jų atsilieka ir humanitarinio bei katalikiškojo profilio mokyklų auklėtiniai. Žemiausiai savo intelektualumą vertina bendrojo lavinimo ir jaunimo mokyklų moksleiviai.

Tyrimo duomenų analizė

Visų ugdymo institucijų siekis gilinti pažinimą, kad ugdytiniai pajęgtų sutikti gyvenimo iššūkius ir ieškotų asmeninės prasmės, nes „žmogaus asmenybė praturtėja ir sutvirtėja kaip tik reikalaujama prasmės, ją išvelgdama, suvokdama bei teigdama“ (L. Giussani, 2000,

2 grafikas. Paauglių, besimokančių įvairaus profilio mokyklose, labai aukšti ir aukšti savo intelektualumo vertinimai

4 lentelė. Paauglių, besimokančių įvairaus profilio mokyklose, savo intelektualumo vertinimai (rangų vidurkiais)

Mokyklų profiliai	Intelektualumo vertinimai
1. Bendrojo lavinimo	2,33
2. Katalikiškasis	2,52
3. Realinis	2,73
4. Humanitarinis	2,53
5. Meno	2,65
6. Kaimo bendrojo lavinimo	2,25
7. Sporto	2,62
8. Jaunimo	2,33
Vidurkis	2,50

p. 111). Atrodo, abi kryptis suderinti paaugliams dar nelabai sekasi. Realinio profilio mokyklų moksleiviai, kaip matėme, labiau linke vertinti išmintingumą, išprusimą, intelektualumą, t. y. labiau visuomenėje pripažįstamas vertybes. Okatalikiškojo ir meno profilio mokyklų paaugliai labiau krypta į prasmės ieškojimą, pažiūrų platumą, įdomumą. Iš esmės tai tik paraiška ateičiai, nes koreliaciniai skirtumai tarp mokyklų šiuo atžvilgiu yra mažiausi. Be to, jie visai išnyksta, kai paaugliai ima vertinti savo elgesį. Tad galima manyti, kad visų profilių mokykloms, neišskiriant ir realinio, reikia susirūpinti pažinimo gilinimu ir ypač įprasminimu. O vienas iš būdų gali būti estetinio ir religinio santykio su tikrove plėtimas.

Tokią prielaidą tvirtina ir žemas gnostinių išgyvenimų lygis bei jų pasiskirstymas. Tiriant, kad „jausmas yra neišvengiama emocinė būseną, kylanti iš pažinimo to, kas perveria ar įsiskverbia į mūsų patirties akiratį“ (L. Giusani, 2000, p. 39), matyti, kad ši prielaida dar ganėtinai menka. Todėl ir nesukuria „visiško buvimo savimi ir drauge didžiausio artimumo objektui pajautą“ (K. Wojtyła, 1997, p. 307). Tad pažinimas ribojasi tikrovės supratimu, bet per mažai įsitraukia kitos (išgyvenamoji, refleksyvioji) sąmonės funkcijos, implikuojančios gnostinių vertybių sąlytį su savęs turėjimu ir savęs valdymu tiesos pagrindu.

Kita vertus, kaimo bendrojo lavinimo mokyklos ir sporto profilio mokyklų auklėtinių aukščiausi pažintiniai išgyvenimai verčia suklusti. Nedrašu be nuodugnesnės analizės teigti, kad mokykla neužgesino jų pirmąpradžio pažinimo siekio. Bet matyti, kad jis geriausiu atveju tėra neišsąmonintų nuostatų lygmens, nes savo intelektualumo vertinimai, ypač kaimo paauglių, yra žemiausi. Taip yra, matyt, todėl, „kad emocija gali sąmonėje egzistuoti

nepriklausomai nuo kognityvinių procesų ir kad būtent todėl žmogus gali emociškai reaguoti, jos kaip tokios, neišsąmonindamas ir nereikšdamas“ (K. Izard, 2000, p. 100). Bet tuomet ji dvasiniam tapsmui negali turėti ženklesnės svarbos.

Visais internalizacijos lygiais gnostines vertybes aukščiausiai vertina tik realinio profilio mokyklos paaugliai ir tai tik pagal intelektualumą. Meno mokyklų paaugliai greta jų, išskyrus emocinį vertinamąjį lygį.

Tyrimo patikimumą rodo panašios intelektualumo vertinimo tendencijos pagal jo svarbą kitiems asmenims ir savo šios srities pasiekimų vertinimas (1 lentelėje kitų intelektualumo vertinimo horizontalus pjūvis ir 3 grafike – aukščiausi savo intelektualumo vertinimai). Tik kitiems intelektualumo svarba daug dažniau nurodoma.

Išvados

- Profilingis mokymas gnostinių vertybių internalizacijai daro pozityvią įtaką. Neprofilinių mokyklų (bendrojo lavinimo, jaunimo) ar dar tik pradėtų profiliuoti (humanitarinio) paaugliai gnostines vertybes visais lygiais vertina žemiau. Aukščiausiai gnostines vertybes vertina realinių, meno, iš dalies ir sporto mokyklų mokiniai.

- Profilingis mokymas daugiau lemia tik kai kurių gnostinių vertybių internalizaciją: realinis profilis – išmintingumą, išprusimą; katalikiškasis ir meno profilis – prasmės ieškojimą (ir tai tik pažiūrų lygmeniu).

- Labiausiai visų mokyklų paaugliams priimtinas intelektualumas. Aukščiausiai jį vertina realinių, meno ir iš dalies sporto mokyklų paaugliai. Vertindami kitų žmonių intelektualumą,

paaugliai jam skiria daug aukštesnius rangus nei savo intelektualumui ($x = 3,32$ ir $2,50$).

• Gnostinių vertybių internalizacija dar negali daryti esmingesnės įtakos visų profilių mokyklų paauglių dvasiniam tapsmui, nes:

- a) žemas gnostinių išgyvenimų lygis;
- b) negili ir nevisiška koreliacija su gnostinių vertybių įprasminimu;
- c) visai nėra korelacijų su mokymusi kaip džiaugsmo šaltiniu.

LITERATŪRA

1. Bitinas B. Auklėjimo procesas. Šiauliai: ŠPI, 1995.
2. Bitinas B. Ugdymo filosofija. Vilnius: Enciklopedija, 2000.
3. Giussani L. Religinis jausmas. Vilnius: Tyto Alba, 2000.
4. Martišauskienė E. Paauglių dorovinių vertinimų ypatumai. Vilnius: VPU I-kla, 1994.
5. Profilinis mokymas. Vilnius: Pedagogų profesinės raidos centras, 2000.
6. Šukys S. Sportinė veikla kaip paauglių vertybinių orientacijų, asmenybės savybių ir socialinio elgesio formavimosi veiksnys. Daktaro disertacijos santrauka. Kaunas, 2001.
7. Wojtyła K. Asmuo ir veiksmas. Vilnius: Aidai, 1997.
8. Изард К. Психология эмоции. Санкт-Петербург: Питер, 2000.

THE GNOSTIC ASPECT OF SPIRITUAL RELATIONS OF THE ELDER TEENAGERS AT VARIOUS TYPES OF SCHOOL

Elvyda Martišauskienė

Summary

The component of spiritual formation should be emphasised as if enables a person's transcendence on the basis of the truth. Attitudes of teenagers towards the gnostic values depend on many factors. One of such factors is profiled upbringing. Data show that profiled upbringing positively influences internalisation of gnostic values. The highest internalisation is at school in which profiled experience is of the greatest extent (Exact Sciences, Art, Sport (partially), and the lowest internalisation is at non-profiled schools (Comprehensive, Youth) or at schools which have just started being profiled (Humanities).

The type of school determines internalisation of only some gnostic values (Gymnasium – attitude to-

wards becoming educated; wisdom $X = 3.28$; Catholic school and the school of Art – attitudes towards the searching for the sense $X = 2.91$; 2.84)

Intellectuality is the most accepted characteristic by teenagers. There is no statistically meaningful difference evaluating learning as an origin of joy and meaningfulness of one's behaviour among schools.

The weakest point of internalisation of the gnostic values is an emotional evaluating component ($X = 4,33$ out of seven ranks). It is possible to state that internalisation of the gnostic values of such a level cannot essentially determine spiritual formation of teenagers.

Gauta 2001 11 12

Priimta 2001 12 23